

«Ο ρασοφόρος είναι μοναχός και όχι δόκιμος»

[Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου](#)

Του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου κ. Ιεροθέου

Τήν 21η Σεπτεμβρίου 2020, στην Ίερά Μονή Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Ἀμπελακιωτίσσης μέ ἀξίωσε ὁ Θεός νά τελέσω τήν ἱερά ἀκολουθία «εἰς ἀρχάριον ρασοφοροῦντα», ὕστερα ἀπό τριετῆ δοκιμασία πού ὑπέστη καί ἀπόφαση τοῦ Ἡγουμενοσυμβουλίου τῆς Ἱεραῆς Μονῆς.

Ἡ ἀκολουθία τῆς ρασοφορίας εἶναι ὁ πρῶτος εἰσαγωγικός βαθμός τῆς μοναχικῆς πολιτείας, ὅπως φαίνεται καθαρά στίς δύο εὐχές πού διαβάζονται κατά τήν κουρά. Ἔτσι, ὁ ρασοφόρος μέ ρασοευχή δέν εἶναι δόκιμος μοναχός, ἀλλά μοναχός.

Στήν συνέχεια θά παραθέσω τήν προσφώνηση πού ἔκανα στόν ρασοφόρο μοναχό καί ἔπειτα θά σημειώσω ἕνα σχόλιο τοῦ ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου ἀπό τό κανονικό του σύγγραμ-μα μέ τίτλο «Πηδάλιον».

1. Προσφώνηση σέ ρασοφορία

Δοξάζω τόν Θεό γιά τήν σημερινή ρασοφορία-ρασοευχή, διότι μέ τήν τελετή αὐτή αὐξάνεται καί ἡ Ἀδελφότητα τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Ἀμπελακιωτίσσης στήν Ὀρεινή Ναυπακτία.

Καί τό θαῦμα αὐτό ἔγκειται στό ὅτι ἐνῶ καθημερινῶς ἐρημώνουν τά χωριά τῆς Ὀρεινῆς Ναυπακτίας, ἡ Ἱερά Μονή τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Ἀμπελακιωτίσσης αὐξάνεται.

Ἦδη ἡ Ἀδελφότητα ἀριθμεῖ 14 ἀδελφούς, ἀπό τούς ὁποίους οἱ πέντε (5) παραμένουν στήν Ἱερά Μονή καί προσεύχονται καθημερινά στόν Θεό, τήν Ὑπεραγία Θεοτόκο καί τόν ἅγιο Πολύκαρπο, γιά ὅλη τήν Ἱερά Μητρόπολη καί τόν κόσμο, καί οἱ ἄλλοι ἐργάζονται μέ τήν εὐλογία τοῦ Ἐπισκόπου σέ διάφορες ποιμαντικές θέσεις τῆς Ἐκκλησίας μας. Αὐτό, μετά τόν Θεό, τήν Παναγία καί τούς Ἁγίους, ὀφείλεται στόν Ἡγούμενο τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀρχιμανδρίτη π. Πολύκαρπο Παστρωμᾶ, ὁ ὁποῖος παραμένει ἐπάνω στήν ἔρημο πολλά χρόνια μόνος του, προσευχόμενος στόν Θεό.

Μέ τήν εὐκαιρία αὐτή τῆς ἀκολουθίας τῆς ρασοφορίας-ρασοευχῆς θά ἤθελα νά ἀναφερθῶ στό θέμα τῆς ρασοφορίας, ἐπειδή σέ πολλούς ἐκκλησιαστικούς κύκλους γίνεται σύγχυση μεταξύ τῆς ρασοφορίας-ρασοευχῆς σέ μοναχοὺς καί τῆς ρασοφορίας σέ ἀναγνῶστες ἢ στοὺς μαθητές τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Σχολῶν. Ἔτσι ἰσχυρίζονται ὅτι οἱ ρασοφόροι δέν εἶναι μοναχοί, ἀλλά δόκιμοι. Αὐτό δέν εἶναι ὀρθόν.

Κατά τούς Πατέρας ἡ μοναχική ζωή εἶναι μία καί ἐνιαία. Ὁ Θεόδωρος Στουδίτης γράφει: «Οὐ δοίης, ὅπερ λέγουσι μικρόν σχῆμα, ἔπειτα ὡς μέγα· ἐν γάρ τό σχῆμα, ὡσπερ καί τό βάπτισμα, καθὼς οἱ ἅγιοι πατέρες ἐτηρήσαντο». Καί κατά τόν Βαλσαμῶνα «κυρίως ἀπόκαρσις ἡ τοῦ μεγάλου καί ἀγγελικοῦ σχήματος περιβολή ἐστι· τό γάρ μικρόν σχῆμα, ἀρραβῶν ἐκείνου τοῦ τελείου λέγεται».

Ὅποτε φαίνεται ὅτι ὅπως ἕνα εἶναι τό βάπτισμα, ἔτσι μία εἶναι καί ἡ ἀπόκαρση, ἀπλῶς ὑπάρχουν βαθμίδες πνευματικῆς προόδου καί ἀναβάσεως.

Μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου παρατηρήθηκε διαίρεση τῆς μοναχικῆς ζωῆς σέ τρεῖς βαθμίδες, ἥτοι τοῦ ρασοφόρου μοναχοῦ, τοῦ μικροσχήμου μοναχοῦ καί τοῦ μεγαλοσχήμου μοναχοῦ. Αὐτή ἡ διαίρεση ἔχει σχέση ἀφ' ἑνός μὲν μέ τήν

κοινοβιακή καί ιδιόρρυθμη μοναχική ζωή, ἀφ' ἑτέρου δέ μέ τήν πνευματική ἡλικία τῶν μοναχῶν. Δηλαδή, ὁ μεγαλόσχημος μοναχός ἔχει μεγαλύτερες μοναχικές ὑποχρεώσεις, καί κυρίως ἀσκεῖται στό Κοινόβιο, ὁ μικρόσχημος μοναχός ἀσκεῖται στό ιδιόρρυθμο μοναστήρι καί ὁ ρασοφόρος εἶναι ὁ εἰσαγωγικός βαθμός τῆς μοναχικῆς ζωῆς.

Ὁ μεγαλόσχημος μοναχός χαρακτηρίζεται τέλειος μοναχός, καί κατά τήν «κουρά» δίδει τίς μοναχικές ὑποσχέσεις καί ἀναλαμβάνει μεγάλο μοναχικό κανόνα. Ὁ μικρόσχημος μοναχός καλεῖται καί σταυροφόρος καί κατά τήν «κουρά» του δίδει μοναχική ὁμολογία καί ἔχει ἐλαφρύτερο ἀσκητικό κανόνα. Καί ὁ ρασοφόρος ἢ ἀρχάριος μοναχός εἶναι ἐκεῖνος πού δέχεται τόν εἰσαγωγικό βαθμό τῆς μοναχικῆς ζωῆς.

Κατά τήν σημερινή μοναχική παράδοση ἐπικρατεῖ νά διαιρεῖται ἡ μοναχική ζωή σέ δύο τάξεις, ἤτοι τοῦ σχήματος, τό ὁποῖο εἶναι ἐνιαῖο, καί τῆς ρασοφορίας. Ὅσοι ἐπιμένουν νά κρατοῦν τήν διάκριση μεταξύ μικροῦ καί μεγάλου σχήματος, τό κάνουν ὡς ἔνδειξη τῆς πνευματικῆς προόδου τοῦ μοναχοῦ στήν ὑπακοή, τήν καθαρότητα ψυχῆς καί σώματος καί τήν ἀδιάλειπτη καρδιακή προσευχή.

Ἐπίσης, στίς ἡμέρες μας διαδίδονται δύο ἀπόψεις γιά τόν ρασοφόρο μοναχό. Ἡ μία ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ ρασοφόρος δέν εἶναι μοναχός, ἀλλά δόκιμος, καί ἡ ἄλλη ὅτι ἡ ρασοφορία εἶναι ὁ εἰσαγωγικός βαθμός τῆς μοναχικῆς ζωῆς. Ἡ δεύτερη ἄποψη εἶναι ἡ ἐπικρατέστερη καί ἐκείνη πού ἐναρμονίζεται μέ τήν ἀλήθεια τῶν πραγμάτων, ὅπως φαίνεται στήν ἐκκλησιαστική παράδοση.

Μετά τήν τριετῆ δοκιμασία, κατά τήν τελετή τῆς ρασοφορίας διαβάζονται δύο εὐχές κατά τίς ὁποῖες λέγεται ὅτι ὁ ρασοφορῶν ἐγκαταλείπει τόν κόσμο καί οἱ εὐχές αὐτές ἐμπεριέχουν μιά μοναχική ὁμολογία, ὁ δέ δεχόμενος τήν ρασοευχή ἀποδέχεται καί συγκατα-τίθεται σιωπηρῶς στό περιεχόμενο τῶν εὐχῶν, χωρίς νά δίδῃ τήν ὀλοκληρωμένη ὁμολογία πού ἔχει ἡ «κουρά» τοῦ μεγάλου καί ἀγγελικοῦ σχήματος. Στήν συνέχεια ἀκολουθεῖ «κουρά» πού ὑποδεικνύει τήν ἀφιέρωση τοῦ συγκεκριμένου ἀνθρώπου καί τήν εἴσοδό του στήν τάξη τῶν μοναχῶν, ἀπό τήν ὁποία δέν πρέπει νά ἀποχωρήσει.

Ἡ πρώτη εὐχή ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Εὐχαριστοῦμέν σοι, Κύριε ὁ Θεός ἡμῶν, ὁ κατά τό πολύ ἔλεός σου ῥυσάμενος τόν δοῦλόν σου (τόν δε) ἐκ τῆς ματαίας τοῦ κόσμου ζωῆς, καί καλέσας αὐτόν εἰς τό σεμνόν τοῦτο ἐπάγγελμα. Ἀξίωσον οὖν αὐτόν ζῆσαι ἀξίως ἐν τῇ Ἀγγελικῇ ταύτῃ πολιτείᾳ· καί φύλαξον αὐτόν ἐκ τῶν παγίδων τοῦ Διαβόλου, καί καθάραν αὐτοῦ τήν ψυχὴν καί τό σῶμα διατήρησον ἕως θανάτου, καί ναόν ἅγιόν σου γενέσθαι

καταξίωσον· συνέτισον αὐτόν μνημονεύειν σου διαπαντός, καί τήν τῶν σῶν προσταγμάτων ταπεινώσιν, καί ἀγάπην, καί πραότητα δώρησαι αὐτῷ· προεσβείαις τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, καί ἀειπαρθένου Μαρίας, καί πάντων σου τῶν Ἁγίων. Ἀμήν».

Καί ἡ δεύτερη εὐχή εἶναι ἡ ἀκόλουθη:

«Εἰς τόν ζυγόν σου, Δέσποτα, τόν σωτήριον, πρόσδεξαι τόν δοῦλόν σου (τόν δεῖνα), καί καταξίωσον αὐτόν ἐν τῇ ποιμνῇ συνταγῆναι τῶν ἐκλεκτῶν σου· ἔνδυσον αὐτόν ἀγιασμοῦ στολήν· σωφροσύνη περίζωσον τήν ὀσφύν αὐτοῦ· πάσης αὐτόν ἐγκρατείας ἀνάδειξον ἀγωνιστήν· ἐν αὐτῷ καί ἐν ἡμῖν τήν τῶν πνευματικῶν σου χαρισμάτων τελείαν δωρεάν ἐναπομένειν ἀξίωσον· πρεσβείαις τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, καί ἀειπαρθένου Μαρίας, καί πάντων σου τῶν Ἁγίων. Ἀμήν».

Ἔτσι, μέ τήν ρασοευχή ὁ ρασοφόρος μοναχός εἰσέρχεται «εἰς τό σεμνόν ἐπάγγελμα» τῆς μοναχικῆς ζωῆς, στόν «ζυγόν τόν σωτήριον», καί πρέπει νά διατηρήσῃ καθαρά τήν ψυχή καί τό σῶμα «ἕως θανάτου». Αὐτό δέν τό λέγει κανεῖς δοκιμασία, ἀλλά μοναχική ζωή.

Ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης γράφει: «...τριῶν γάρ πεφασμένων σχημάτων τοῖς ἀποδεικνύειν προτιθεμένοις φιλοσόφως τά λογικά... πρωτεύει γοῦν ὁ μεγαλοσχήμων καί αὐτοῖς ἐν τοῖς μετ' αὐτόν. Οἱ δέ εἰσιν ὁ ὡς εἰπεῖν δευτεροσχήμων μανδουώτης, καί ὁ ὑστερῶν ἐκείνου εἰσαγωγικός».

Ἀπό αὐτό φαίνεται ὅτι ὁ ρασοφόρος, πού δέχθηκε ρασοευχή καί «κουρά» καί ἔδωσε σιωπηλῶς τήν μοναχική ὁμολογία εἶναι μοναχός καί λέγεται εἰσαγωγικός στήν μοναχική ζωή. Δηλαδή, ὁ ρασοφόρος μέ τήν ρασοευχή, διαφέρει ἀπό τόν δόκιμο μοναχό, γιατί ἤδη ἔχει εἰσαχθῆ στήν μοναχική ζωή καί πολιτεία.

Ὁ Βαλσαμών γράφει: «μή εἴπης, ὡς οἱ μή ποιήσαντες μοναχοί τοιαύτην ὁμολογίαν ἀνέγκλητοι διατηρηθήσονται· κἄν γάρ μή ἀποκαρῆ τίς, ἀλλά ρασοφορήσῃ, οὐ δυνήσεται μετασχηματισθῆναι, καί εἰς γάμον ἐλθεῖν, ἀλλ' ἄκων ἀναγκασθήσεται ὑποστρέψαι εἰς τόν μοναχικόν βίον, ὡς πολλάκις τοῦτο εἶπομεν». Δηλαδή, ὁ ρασοφορῶν, δέν εἶναι ὁ δόκιμος πού φορᾷ τό μοναχικό ἔνδυμα, ἀλλά ἐκεῖνος στόν ὁποῖο ἔγινε τελετή, διαβάστηκε ἡ εἰδική εὐχή τῆς ἀφιερώσεως καί ἀκολούθησε «κουρά».

Ἔτσι ὁ ρασοφόρος εἶναι εἰσαγωγικός μοναχός καί δέν μπορεῖ νά ἐπιστρέψῃ στήν προηγούμενη ζωή, καί νά ἔλθῃ σέ γάμου κοινωνία.

Εὐχομαί νά ἀρχίσῃς τήν μοναχική ζωή τηρώντας καί ἐξασκώντας τίς τρεῖς

μοναχικές υποσχέσεις ή ἀρετές, ἤτοι τῆς παρθενίας καί σωφροσύνης, τῆς ἀκτημοσύνης καί τῆς ὑπακοῆς. Καί γιά νά ζῆς αὐτές τίς μοναχικές ἀρετές πρέπει νά κολληθῆς διά τῆς προσευχῆς μέ τόν Χριστό.

Νά ἐφαρμόσης πλήρως τόν λόγο τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, πού πρέπει νά ἐφαρμόζεται ἀπό κάθε Χριστιανό, κυρίως ἀπό τούς μοναχοὺς: «λογισμοὺς καθαιροῦντες καί πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καί αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ» (Β΄ Κορ. ι΄, 5), δηλαδή, νά ἐκδιώκης κάθε λογισμό καί κάθε ὕψωμα πού ἐπαίρεται πάνω ἀπὸ τὴν γνώση τοῦ Θεοῦ καί νά αἰχμαλωτίζης ὅλα τὰ νοήματα στὴν ὑπακοή τοῦ Χριστοῦ.

2. Κανονικό σχόλιο τοῦ ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου

Ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης στό «Πηδάλιό» του, πού ἐκφράζει τὴν παράδοση τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἀλλὰ καί τὴν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας, ἀφοῦ τό «Πηδάλιο» ἐγκρίθηκε ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, κάνει λόγο γιά τὴν ρασοευχή, κουρά καί τὴν ρασοφορία.

Σχολιάζοντας, λοιπόν, τόν τεσσαρακοστό τρίτο (μγ΄) Κα-νό-να τῆς ΣΤ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου γράφει ὅτι πρέπει δέ νά ξεύρουμε «ὅτι ἀπ' ἀρχῆς... τό σχῆμα τοῦ Μοναχοῦ ἦτο ἓνα καί μόνον, τό μέγα δηλ. καθὼς ὁ ἅγιος Θεόδωρος ὁ Στουδίτης γράφει εἰς τὴν διαθήκην του». Ἔτσι, «τό σχῆμα ἓνα εἶναι, ὡσπερ καί τό βάπτισμα, καθὼς οἱ ἅγιοι Πατέρες τό ἐμεταχειρίσθηκαν». Ἀναφέρει τόν ἅγιο Γρηγόριο τόν Παλαμᾶ ὁ ὁποῖος «εἰς μίαν ἐπιστολὴν πρὸς Παῦλον Ἱερομόναχον λέγει, τοῦτο εἶναι τό Μέγα καί μοναχικόν σχῆμα. Μικρόν δέ σχῆμα τῶν μοναχῶν οἱ Πατέρες δέν ἤξεύρουσιν, ἀλλὰ μερικοὶ ἀπὸ τούς μεταγενέστερους ἐφάνηκαν μὲν, ὅτι ἐτοίμασαν εἰς δύο, μέ τό νά κύρουσιν ὑμᾶς τὰς αὐτάς ἐρωταποκρίσεις καί υποσχέσεις τόσον εἰς τό μικρόν, ὅσον καί εἰς τό μέγα πάλιν ἓνα σχῆμα τό ἀπο-καθιστῶσι».

Ἐπειτα, ἀφοῦ ἀναφέρει τό τί λέγει ὁ ἅγιος Συμεὼν Θεσσαλονίκης καί ὁ Ἰώβ γράφει:

«Τό μοναχικόν σχῆμα ἀπὸ τοῦ ἐλάττονος ἐπὶ τό τελειότερον προχωρεῖ, ἀπὸ μικροσχήμου καί ρασοφόρου καλου-μένου, εἰς τό τῆς Κουράς ἅγιον σχῆμα, καί ἀπὸ τούτου πάλιν εἰς τό ἀγγελικόν μέγα καλούμενον• παρομοίως δέ καί τό Εὐχολόγιον εἰς τρία διαιρεῖ τὰς ἀκολουθίας τοῦ σχήματος, εἰς ἀκολουθίαν ρασοφόρου, μικροσχήμου καί μεγαλοσχήμου» (σελ. 259).

Καί στὴν συνέχεια ἀποφαίνεται ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης:

«Τούτων οὕτως εἰρημένων, ὅσοι φθάσουν νά γένουν ρασοφόροι, δέν δύνανται πλέον νά ρίψουν τὰ ράσα καί νά ὑπανδρευθῶν, ἅπαγε. Πῶς γάρ τοῦτο θέλουν

τολμήσουν, εις καιρόν ὅπου καί τάς τρίχας τῆς κεφαλῆς των ἐκούρευσαν, τό ὁποῖον δηλοῖ πῶς ἀπέβριψαν ἀπό τήν κεφαλήν των κάθε φρόνημα κοσμικόν, καί ἀφιέρωσαν τήν ζωήν των εις τόν Θεόν; Πῶς, ὁποῦ καί ράσον μοναχικόν δι' εὐλογίας ἐφόρεσαν, καί καλιμαύχιον, καί τό ὄνομά των ἄλλαξαν, καί δύο εὐχαί παρά τοῦ ἱερέως ἀνεγνώσθησαν εις αὐτούς, εις τάς ὁποίας ὁ ἱερεύς εὐχαριστεῖ τόν Θεόν, διά τί τούς ἐλύτρωσεν ἀπό τήν ματαίαν καί κοσμικήν ζωήν, καί τούς ἐκάλεσεν εις τό σεμνόν ἐπάγγελμα τῶν Μοναχῶν, καί παρακαλεῖ αὐτόν νά τούς δεχθῆν εις τόν σωτήριόν του ζυγόν; Καί ἄν ἐκεῖνος ὅπου μοναχά ὑποσχεθῆν νά γένη καλόγηρος, χωρίς νά ρασοφορέση πρέπει νά μή παραβαίνη, ἀλλά νά τελειόνη τήν ὑπόσχεσίν του (καί ὄρα τήν ὑποσημείωσιν τοῦ κη' τοῦ Βασιλ.) κατά τό, τάς εὐχάς μου ἀποδώσω τῷ Κυρίῳ, πῶσω μᾶλλον ὁ καί τά ράσα φορέσας; Διά τοῦτο καί ὁ Βαλσαμών (Ἑρμ. τοῦ ε'. τῆς α'. καί β'.) λέγει, ὅτι ὁ ρασοφόρος δέν ἔχει πλέον ἄδειαν νά γένη λαϊκός, ἀλλά θέλει ἀναγκασθῆν νά τελειώσῃ τόν α'. σκοπόν του, ἦτοι νά λάβῃ τό σχῆμα τέλειον, ὄχι καί δέν θέλει, νά ἔχη νά τιμω-ρῆται, καθώς ὁ νόμος προστάζει» (σελ. 259).

Ἐπομένως, οἱ ρασοφόροι εἶναι μοναχοί πού δέχθηκαν ρα-σοευχή καί, ὅπως λέγεται στίς δύο εὐχές, εἰσηλθε «εις τό σεμνόν τοῦτο ἐπάγγελμα» καί ἀξιώθηκε νά εἰσέλθῃ «ἐν τῇ ἀγγε-λικῇ ταύτῃ πολιτείᾳ», καί ἔτσι μέ τήν θέλησή τους ἀποδέχ-θη-καν νά εἶναι μοναχοί.

Σέ ἄλλο σημεῖο ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἄγιο-ρείτης ἀναφερόμενος σέ παλαιότερες ἐποχές σημειώνει: «Καί τότε οἱ Μοναχοί καί Μονάζουσαι μέ τά κοσμικά φορέματα ἔκα-μναν τήν δοκιμήν, καί ὄχι μέ ρασοφορίαν» (σελ. 261). Ἔτσι, ἄλλο εἶναι ὁ δόκιμος καί ἄλλος ὁ ρασοφόρος.

Αὐτή εἶναι ἡ πολυχρόνια παράδοση τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως ἐκφράζεται μέχρι σήμερα στό Ἅγιον Ὅρος. Αὐτό σημαίνει ὅτι ὅταν κάποιος ἀποβάλλει τά τετιμημένα ράσα, πρέπει νά ζῆ ἐν μετανοίᾳ γιά τήν πτώση του αὐτή καί ὄχι νά δικαιολογεῖται ὅτι δέν ἦταν μοναχός, οὔτε ἔδωσε μοναχικές ὑποσχέσεις, ἐπειδή εἶχε ρασοευχή-ρασοφορία καί δέν εἶχε δεχθῆν τό μοναχικό σχῆμα.

Ὅταν, ὡς ἄνθρωποι πού εἴμαστε, ἀμαρτάνουμε καί ὑφι-στά-μεθα πτώσεις πρέπει νά μετανοοῦμε καί ὄχι νά φιλο-σοφοῦμε καί νά «θεολογοῦμε» μάλιστα γιά τήν πτωτική κατά-στασή μας. Πρέπει νά εἴμαστε ἐλεύθεροι ἄνθρωποι καί ὄχι ὑποκριτές.